

Kastaly Beatrix (1943. november 1. – 2024. július 5.) emlékezete restaurátor szemmel

Érdi Marianne
erdi.marianne@oszk.hu
főrestaurátor, osztályvezető helyettes
MNMKK Országos Széchényi Könyvtár
Állományvédelmi és Restauráló
Osztály

1982 tavaszán ismertem meg Beát, amikor beléptem az Országos Széchényi Könyvtár Hold utcai restaurátor-műhelyébe. Akkor még nem sejtettem, hogy milyen széles érdeklődési körű, a szakmai munkájában precíz, színes egyéniségű osztályvezetőm lesz az együtt töltött évtizedek alatt. Tudtuk, hogy évek óta méltósággal viseli betegségét, ami nem akadályozhatta meg abban, hogy az újra-indult könyv- és papírrestaurátor-képzést ne kísérje figyelemmel. Lelkesen vett részt a jegyzetek megújításának koordinálásában, nagyon örült, hogy lesz folytatás. Még elérte a hír, hogy a PNYME¹ Restaurátor-szakosztályának legutóbbi szakmai konferenciáján megemlékeztünk a könyv- és papírrestaurátor-képzés több mint 40 éves múltjáról, és természetesen róla is, akinek mindezt köszönhetjük.

Szakmai életútjának felidézése összefonódik az Országos Széchényi Könyvtár történetével is. Bea a Szilágyi Erzsébet Leánygimnáziumban érettségizett. Sok minden érdekelte a rajzolástól a földrajzon, útleírásokon, építészetben, fotózáson át az iparművészet minden ágáig, valamint természetesen a könyvek. Kitanulta a könyvkötőszakmát, majd 1963-ban a Széchényi-könyvtár akkor létrehozott könyvjavító műhelyébe nyert felvételt. Ekkor kezdődött Bea állományvédelmi pályafutása. Munka mellett elvégezte az ELTE bölcsészkarán a magyar-könyvtár szakot, majd kémiatanári diplomát is szerzett.

1971-ben ösztöndíjjal a római Gallo intézetben és a firenzei Nemzeti Könyvtárban ismerkedett azokkal a területekkel, ahol a kémiai ismeretek alkalmazhatóak a restaurálásban. Az első tanulmányutat sok másik követte, s a tapasztaltakat Bea itthon kamatoztatta már csoportvezetőként, majd 1979-től mint a Hírlap-állományvédelmi osztály vezetője.

1973-ban költözött az általa vezetett restauráló csoport a Hold utcai műhelybe, ahol kiteljesedhetett a kutatómunka is, amit Bea a restaurálásban felhasznált anyagok, módszerek vizsgálatának, továbbfejlesztésének szentelt. Előtérbe került az újságpapírok savtartalmát közömbösítő eljárások hatásvizsgálata, valamint ennek eredményeként a legjobb módszer kiválasztása. Ezzel párhuzamosan dolgozott a könyvtár savas papírállományának megmentésén, a tömeges savtalanítás lehetőségének megteremtésén.

A 70-es években egyre nagyobb teret kapott a könyv- és papírrestaurálás a nemzetközi szakirodalomban. Az akkori lehetőségek szerint Bea a szocialista országokkal kötött csereegyezményt kihasználva tartotta a kapcsolatot a kollégákkal, valamint nemzetközi konferenciákon gyűjtötte a tapasztalatokat. A 80-as és 90-es években már könnyebb volt a külföldi tanulmányutakon és konferenciákon a részvétel, így Bea nemzetközileg is elismert szakemberré vált. Foglalkozott az időálló papír előállításával, aminek célja az olyan tartós papír létrehozása volt, amely nyomtatásra alkalmas és több száz évig fennmarad. A kísérletek sikeresek voltak, de a papír használatának bevezetésére anyagi okokból nem került sor, pedig nagyban megkönnyítette volna a könyvtárak archiválási problémáit.

Bea mindig a tanulás, az új ismeretek elsajátítása, az új módszerek kipróbálása mellett állt, és kollégáit is erre sarkallta. Ez vezetett oda, hogy megszervezte és elindította Magyarországon a papír- és könyvrestaurátorok szakmai képzését 1981-ben.

Kezdetben a Török Pál utcai Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola adott helyet az akkor még kétéves tanfolyamnak. 1994-től a könyv- és papírrestaurálás a közoktatási jegyzékben szereplő szakma lett, a szakképzés háromévéssé és felsőfokúvá vált, amely teljes mértékben az OSZK-ban folyt. A kezdeteknél a legnehezebb feladat a tanmenet megfelelő összeállítása volt, amit Bea a levéltárak, könyvtárak, múzeumok igényeinek megfelelően, a nemzetközi tapasztalatok felhasználásával végzett. Időbe telt a szakmához tartozó speciális tudású szakemberek felkutatása is, akik részt vehetnek az oktatásban. Bea nemcsak szervezte a képzést, hanem oktatóként is részt vett benne, tanította a kémiai és állományvédelmi alapismereteket, a papír, a ragasztók, a műanyagok anyagismeretét. Áldozatkész munkájának eredményeképpen 2011-ig mintegy másfél száz széles látókörű, művészettörténeti, könyvtörténeti, technikatörténeti, kémiai ismeretekkel rendelkező szakember végezte el az iskolát. A képzés magas színvonala külföldön is keresetté tette az itt végzett hallgatókat.

Bea oktatott a Képzőművészeti Egyetem tárgyrestaurátor szakán is papír anyagismeretet és anyagvizsgálatot, valamint a könyvtárosoknak szervezett állományvédelmi tanfolyamokon. Nagyrészt írója vagy társszerzője, valamint szerkesztője volt a Könyv- és papírrestaurátor tanfolyam jegyzeteinek, amelyek 1991-ben jelentek meg először. Ezek a füzetek az országban minden könyvrestaurátor polcán fellelhetőek, ez jelenti az alap-szakirodalmat e szakma részére. A folyton újabb ismeretekkel kibővített sorozat végül 24 füzetből állt, és a második kiadását is megérte a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.

Bea szerkesztette az ötnyelvű könyv- és papírrestaurálási szótárt, amely az idegen szakirodalom használatát nagyban megkönnyíti.

1986-ban jelent meg a *Könyvtári állomány védelme és megóvása* című könyv az OSZK kiadásában, amelyben Bea a könyvtárosok figyelmét kívánta felhívni a helyes viselkedésre állományukkal szemben. Ez folytatódott később a *Könyvtárosok kézikönyvének* negyedik kötetében, amelyben társszerzőként írta a könyvtári állomány védelméről szóló fejezetet.

¹ Papír-és Nyomdaipari Műszaki Egyesület

Bea a 80-as évektől tagja volt a Magyar Könyvtárosok Egyesületének. A rendezvényeken tartott előadásaival hozzájárult a könyvtárosok állományvédelmi szemléletének meghonosításához, ismereteik gyarapításához. Nemzetközi elismerésként 1993-ban az IFLA (Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége) Állományvédelmi és Restaurálási szekciójának elnökévé választották. 2003-ban MKE-émlékérmeket kapott.

Bea egyik alapító tagja volt a Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület Restaurátor szakosztályának, amelynek elnöki tisztét is több éven át ellátta. Sok szakmai cikk és fordítás, előadás, emlékezetes szakmai kirándulások és több nemzetközi konferencia megszervezése köszönhető neki. Egyesületi és szakosztályi munkáját két Lengyel Lajos-díjjal, MTESZ-emlékéremmel, Földi László-díjjal ismerték el, majd szakmai pályafutásáért Szinnyei József-díjat kapott. 2003-ban a kulturális örökség védelmének és restaurálásának nemzetközi központja, az ICCROM tanácsának tagjai közé választották.

2000-ben megalakult a könyvtárban az Állományvédelmi Tanács, amelynek tagjaként formálta a munkatársak állományvédelmi szemléletét.

2000-ben egyesült a könyvtár két restaurátor-műhelye egy osztályba, amelynek vezetője volt nyugdíjba vonulásáig, 2006-ig, a Hold utcai restaurátor-műhely Várba költözéséig.

2006-ban Széchényi-emlékéremmel ismerte el munkásságát a könyvtár.

Bea mindig figyelemmel kísérte a restaurátor-műhelyben folyó munkát, mindent megtett annak érdekében, hogy munkatársai tanulhassanak, szakmailag fejlődhessenek és a megszerzett tapasztalataikat alkalmazni is tudják munkájuk során.

Nincs olyan könyv- és papírrestaurátor hazánkban és a határon túli magyar területeken, aki ne tudná, hogy ki volt Kastaly Beatrix.

Gyászolunk.

Emléke örökre velünk marad.

Fotó forrása: Tóth Zsuzsanna

